

С Т А Н О В И Щ Е

от **професор доктор Николай Димитров СЛАТИНСКИ**,
професионално направление **9.1. „Национална сигурност“**
член на научно жури формирано със заповед № РД -38-27/ 16.01.2024 г.
на Ректора на СУ „Св. Климент Охридски”,

за дисертационния труд на Дора Ярославова СТОЙНОВА
на тема **„РАДИКАЛИЗАЦИЯ И ДЕРАДИКАЛИЗАЦИЯ НА ЧУЖДЕСТРАННИТЕ
БОЙЦИ ОТ ИСЛЯМСКА ДЪРЖАВА (2013 – 2019 г.)”**,
професионално направление **3.3 „Политически науки“**,
за присъждане на образователната и научна степен „доктор“

1. Актуалност и значимост на разработвания научен проблем

Дисертацията на **Дора Ярославова Стойнова** е посветена на много актуален и с несъмнена научна стойност проблем (по-скоро на кръг от проблеми) с ключово значение за националната, регионалната и континенталната (европейската) сигурност, а оттук като цяло за международната сигурност в нейното глобално и геополитическо измерение. Решаването на този проблем (кръг от проблеми) се основава на разумно проведен и базиран на добре подбрани критерии системен, нормативен, културно-антропологически (идентичностен) и съпоставителен анализ и оптимално изчерпателно сравнение – с (деликатно) отчитане на религиозните специфики (преди всичко в исляма) на водещите причини за радикализацията, за пряката ѝ и непряка връзка с тероризма, за разработването на приложими, подчинени на демократичните ценности и стандарти, процедури и практики за ранно сигнализиране, превенция, регулиране и преодоляване на последиците от нея, а най-вече на подходите и практиките за нейното навременно диагностициране и лечение, т.е. на дерадикализацията. Особен интерес за мен представлява предложения модел на Колелото на радикализацията. С този модел авторът си запазва периметър за научна и научно-практическа дейност, „напипано“ е нещо значимо, то може да се доразвие, защото все още е в шрихиран вид.

Дора Ярославова Стойнова „търси“ наука в твърде бюрократизирана, свръхрегламентирана и обременена от всевъзможни предписания сфера, която в очите на политиците и на все повече чиновници от международните структури е най-вече въпрос за процедура, разписани действия, верига от конкретни стъпки. Това, което тя прави (не знам доколко го осъзнава) е реабилитация на науката в чувствителна, често поднасяна доста политкоректно тема и с това връща на полето на противодействието на тероризма и радикализацията сложния и така нужен арсенал от научни подходи, методи и средства – в т.ч. история и културна антропология, психология и социология, политология и сигурност, мениджмънт на риска и извънредните ситуации. При по-нататъшно развитие този труд може да прерасне в наистина достатъчно изчерпателно и завършено научно изследване без аналог (не само) у нас, макар че по темата в научната ни литература има немалко наистина много сериозни публикации, лидер в които е научния ръководител на докторантката. Няма спор, дисертацията е позитивна реализация на главните намерения и приоритети, заявени от автора. На добро ниво и на места с полемична страст и с ерудиция са реализирани целите на изследването, доказана е успешно в общи линии и работната хипотеза (но съм длъжен да кажа като съпричастна критика, че и целите, и хипотезата се подразбират, но те биха могли да бъдат формулирани малко по по-ясно и още по-внятно. Същото важи за повечето от важните изводи.

2. Оценка на научните резултати и приносите на дисертационния труд

Дора Ярославова Стойнова проявява скромност относно научните резултати. Тя говори за / научен принос: „Представеният авторов модел за процеса на радикализация. Освен че служи за доказване на поставената теза, той представлява и полезен теоретико-научен инструмент, който би могъл да послужи като основа на по-нататъшни изследвания в областта. Моделът на процеса

на радикализация хвърля нова светлина върху постигнатото до момента в академичните среди“. Според мен цялата дисертация е научен резултат с приносен характер и с практическа стойност. Тя съдържа обобщения, изводи, а главното – идеи и предложения, които безспорно надхвърлят минимизираната самооценка на автора за постигнатото и за решените изследователски задачи. Вече казах, че приемам изцяло формулирания научен принос. Изрично изтъквам важноста на постигнатото с научно-теоретическо, научно-практическо и учебно-методологическо значение. Радикализацията – както е дискутирана с убедителен и емоционален патос, е отворена „Кутия на Пандора“. Вярно, на места краските на драматургията са мъничко сгъстени и те се четат като тъжна повест – толкова ярко, ясно, с познание за темата, с белетристичен дар анализира авторът. Не бих искал в това си Становище да споря с докторантката, но би могло да се твърди, че при не всеки терорист задължително има радикализация. Да, изглежда абсурдно, когато се подхвърля по този начин и с няколко думи, ала и в дисертацията се казва, че радикализацията е процес. Но има примери за много бързо преминаване на някои хора от „нормален“ живот към терористичин актове. Тогава вариантите са два: или радикализацията им е била прекалено, шоково стремглава, или при тях е нямало (религиозно мотивирана) радикализация, а са били налице други причини. Например мъст за накърнено лично достойнство или поругана чест на сестра, дъщеря, съпруга. Публикациите на автора са над разумния минимум като брой. В списъка някои са достъпни, но за други би могло по-точно и в съгласие с приетите норми да се укаже къде са се появили те.

3. Критични бележки

Всеки автор има право както на своите постижения, така също на своите слабости и пропуски. В един смел, написан не само заради защитата, но и заради темата, дисертационен труд винаги могат да се намерят уязвими места, дефицити на концептуално ниво и спорни твърдения. Такава е процедурата, че най-често рецензиращият има и повече научна „класа“, и повече познания, и повече опит в написването на научни трудове и затова понякога се изкушава да критикува по-младия и едва пристъпващ в науката автор. По-рано „малката“ дисертация при успешна защита превръщаше автора си в „кандидат“ на науките. Това е, да напомня, не само и не единствено научна, но и образователна степен. Ето защо рецензията (становището) предполага съблазни да се критикува докторанта (още повече, че формата на мнението изисква на всяка цена включане на критични бележки). Аз също се изкушавах да споделя споделя мисли в параграфа „Критични бележки“, но си казвах, че на фона на толкова много формално написани и през пръсти гледани при защити докторски дисертации, при голямата девалвация на науката у нас, само бих уязвил докторантката незаслужено, защото тя не само се е постарала, не само е „отбила номера“ в преследването на заветното „д-р“ пред името, но е постигнала определено ниво и дисертацията ѝ за нея е успех. Разбира се, това е толкоз просто и логично при тази невероятно веща ръка на научния ръководител и – не се съмнявам – направо майчина грижа от нейна страна. Затова ще кажа същото, което препоръчвам, уви, вече е точно да се каже – което препоръчвах – на своите докторанти: Понеже трудното мина и сега остава по-трудното, то ако имате сериозни научни амбиции, побързайте час по-скоро да изработите собствен научен стил (първо да го потърсите настоятелно), за да излезете от сянката на научния си ръководител, от неговите анализи и идеи, от неговото концептуално мислене, неговите тези и неговото влияние. Да, дисертацията е както се казва – отлична, даже много добра, но звучи отчетливо като „дронзинска“, с целия ми научен респект и прекрасни приятелски чувства към проф. Дронзина, която е знак за научно качество от най-висок ранг в българската наука. И още нещо, всъщност още 4 неща! *Първо*, бих препоръчал на докторантката да се задълбочи доста повече в измерението „Сигурност“ на разглежданите от нея проблеми и главно на ИДИЛ, радикализацията и дерадикализацията – как всичкото това влияе на националната, регионалната, европейската и глобалната сигурност. В известна степен тук тези „неща“ са разгледани сами по себе си, а те са парченца от много по-голям пъзел. Да, авторът хвърля мостове към други проявления, критични фактори и спускови механизми.... При все това една дисертация, свързана де юре и де факто със сигурността би трябвало да включи

далеч по-обхватно изследване на всички аспекти и измерения на сигурността – по отношение на тези процеси. Така тя ще излезе от технологичната, процедурната, институционална и донякъде бюрократична рамка и ще „заплува“ в дълбоките води на сигурността – основно национална, но и регионална, континентална (т.е. европейска) и глобална. *Второ*, бих препоръчал също така на докторантката още повече и дори много повече място и повече мисъл да бъдат отделени на България, на нашата национална сигурност, на въздействието на изследваните процеси и на резултатите (последствията, щетите) от тях върху страната ни. Разбира се, не може да се каже, че България я няма в дисертацията, но може да се твърди, че България необходимо я има, но я няма достатъчно в нея. Много от това, за което се пише смислено и проникновено, е вероятно да се окаже стряскащ спомен от бъдещето, самосбдващо се предсказание за България. *Трето*, бих препоръчал по-дълбок анализ на постигнатото и непостигнатото спрямо дерадикализацията – както за успехите (конструктивните фактори), така и за неуспехите (деструктивните фактори). В дисертацията има много, при това внушаващи доверие разсъждения по тези въпроси, но според мен вече минаха не малко години, време е за ретроспекция, за равносметки и изводи не само за това Какво трябва да се прави?, но и за това Какво е направено? и Защо не е направено? Една част от систематизираните виждания и предложения на докторантката са ключови и се нуждаем от, раздел в дисертацията „Поуки от практиката“. При това поуки направени не пост-фактум, но и обвързани с първоначалните цели на една или друга операция или мисия. И *четвърто*, бих препоръчал да се разгледа по-обстойно въпросът за двойните стандарти на международната общност, особено на Запада при изследваните процеси. Една от основните и вероятно главната причина за несполуките в тези процеси и за сложното, противоречиво мнение, за негативизма, който се шири по света спрямо усилията на Запада, НАТО, ЕС са двойните стандарти. От тази гледна точка колкото допринасят за успокояването на регионите, толкова редица от тези усилия създават верижни реакции, „събуждат“ други региони и дават основание да се смята, че грижата на Запада не е само за региона, а за геополитическите интереси на някои от западните държави.

Написах тези претенциозно звучащи „критични бележки“, защото с това, което (се опитва да) прави докторантката, тя ме убеди, че е човек с висок научен потенциал. И за да не се почувства уязвена, нека да приемем, че написаното е в рубриката „Какво бих направил аз на нейно място“. То и в живота, както в науката е винаги така – младите най-често могат, но все още не знаят как, а старите знаят как, но вече не могат, затова разсъждават щедро какво биха направили – за да се оправдаят пред себе си, защо не го направят те самите, а раздават безплатни, панорамни съвети.

4. Заключение

Научният труд на **Дора Ярославова Стойнова** има добре формулирани главни изводи, в него е очертан аргументирано, в голяма степен умерено, дори съдържано научният ѝ принос. Показана е верифицируемостта на постигнатото и е ясно обоснована неговата научна стойност и логична практическа приложимост. За мен дисертацията е качествено, самостоятелно научно изследване, което отговаря на изискванията за придобиване на образователната и научна степен „доктор“.

5. Оценка на дисертационния труд

Вземайки под внимание стойността на анализ и несъмнения научен принос на тази разработка, която, според моите разбирания и оценка представлява съдържателно и задълбочено изследване по важен и ставащ все по-актуален за България както научен, така също и практически проблем, свързан с националната сигурност, аз заявявам, че оценката ми за него е „положителна“ и затова без колебание изразявам своята подкрепа „за“ неговия автор и предлагам на уважаемото научно жури да гласува за присъждане на кандидатата **Дора Ярославова Стойнова** на образователната и научна степен „доктор по политология“, в професионално направление „Политически науки“.

гр. София
10.04.2024 г.

Член на журито:
проф. д-р Николай Слатински